

Սիպիլ

Ծաղկագարդի հիշատակին

Մարտի վերջերեն էինք տակավին, քաղաքին համար դժբախտ ու տծուր տարվան մը վախճանին մոտ, և հեք ժողովուրդը՝ որ ամբողջ ձմեռը տանջվեր էր սովեն, կրկին սովի մը սպառնալիքը կը տեսներ արդեն գլծուն վերև կածվախ, չոր ու ամուլ երկինքեն վար որ երկու ամսե ի վեր անձրևի կաթիլ մը չէր՝ ցողեր նորաբույս հունձքերը բեղմնավորելու համար:

Քաղաքի մը մեջ ուր սով կա, անոթությունը ամենուն չարչարանքը չէ անշուշտ բարեկեցիկ դասը իրեն պետք եղած ցորենը ունի իր շտեմարանին մեջ, բայց հոժարակամ պիտի ուզե տալ իր հացը՝ եթե անով կարենա վերջ տալ այն աղետքներուն, որոնց սրտաճմլիկ, շատ անգամ քստմնելի տեսարանները անոթութենե ավելի մեծ տանջանքով մը կը գալարեն իր աղիքները: Սակայն թշվառությունը մեծ է և դարմանները՝ փոքրիկ: Լերկ ու մերկ տղաք՝ որ քալած ատենին խելքենին դառնալով ասդին անդին կը մարին կ'իյնան, պզտիկ լաճեր, որ քաղցին ազդած լկանքին շղիմանալով՝ կուլան մորենուն ճիշտն ի վեր պլլվելով, մայրիք որ կ'անհիծեն գքեզ, որովհետև անոթի պատկեցուցած չես գավակդ առջի գիշերը, և տառապանքն մոլեգնած մարդիկ որ ահռելի չորս բոլորքը՝ կարծես կերած հացիդ պատառը ստամոսեդ դուրս քաշելու փափաքով: Ա՛յ քաղաք մը չէ որ կ'ապրիս, անապատ մըն է, որուն գագանները ոտք ելած են. անոթիներու տիրապետությունն է, որոնք գոռում կը հանեն, ահ ու դող կը սփռեն, երկինքին ու դժոխքին դուռները խորտակելու պատրաստ, անոր բոլոր ուրվականներուն հետ ոգորելու հանձնառու, ուրվականներ իրենք ալ, վտիտ ծյուրած մարմիններով, որոնց ոսկորներուն մերկ ու սուր ցցունքները դանակի ծայրերու պես սիրտդ հոշ հոշ կը կտրտեն:

Անոնք որ հաց ունին, անոնք որ կուշտ են, չեն համարձակի տուներնեն դուրս ելլել. անոթի շրլլալու ոճիրը խղճի խայթի մը պես կը շարչրկե գիրենք: Խոսելու կը վախնան, կարծիք չունին, ամենուն սևեռյալ մտածումը սովն է, տժգույն սարսափը որ լեռներն ի վար կիջնե օրն օր, շար ոգիի մը պես, ու իր պողպատե հսկա մատերուն մեջ կը սեղմե բոլոր կսկորդները, սիրտերն ալ, գլուխներն ալ, սպառնալով այն հեռավոր ու անծանոթ վախերով, որոնք իրականութենեն ավելի ահռելի են:

Այս ընդհանուր արհավիրքին մեջ, բռնագրգռուկ մարդասիրության կեղծ մթնոլորտ մը կը դոյանա, ամենքը իրարու եղբայր կը դառնան. թշնամությունը, ատելությունը գինադուլ կընեն պահ մը մեծ վճիռին՝ մահվան առջև, որ քով քովի կը բնակի քեզի հետ, դիմացի տունդ, հոն փողոցին անկյունը, թերևս վարը, սանդուխին ոտքը: Բայց կեղծ գրկյալները նորեն իրենց պժգալի դերը կը խաղան, ագահները, մարդկության կեղտը, որոնց ամբարները լեցուն են, և որոնք հետին մուրացիկին հետ պատահ մը սև հացով կը պատկին:

Ամեն առտու, ամեն իրիկուն պատուհանիս առջև նստած կսպասեի այս խռովիչ հուզումներուն. չեմ գիտեր ինչու թերևս անոթի շրլլալու մեղքս կուզեի քավել, այդ ցավատանջ ամբոխին տառապանքներուն մասնակից ըլլալով հեռուեն: Եվ երբ ճաշի ժամը կը մոտենար, երբ բարեգործական փոռերուն փոքրիկ լուսամուտները կը բացվեին և խուժանը կը հարձակեր գիրար տապալելով, կոխկոտելով, ձյունին ու բուքին մեջեն ձեռքե ձեռք բզիկ-բզիկ հափշտակելով չորաբեկ հացին բեկորը, և անդին բոլոր քաղաքը կը լռեր, հարգելով կյանքի դժնդակ կոիվը սովյալներու, ինձի այնպես կուզար թե ես ալ մասը կը կազմեի այդ ամբոխին, ես ալ անոր հետ կը մոտենայի այդ խորունկ փոքրիկ լուսամուտին ու կը հեռանայի անկե, ուրկե դուրս պիտի ելլեր կյանքը հացի մը փշրանքով: Եվ ամեն մեկ անհատի հետ որ ձեռքը կ'երկնցներ, կը կրեի իրեն հուզումը, հասնելու, չհասնելու, հուժկու բազուկներե ետ մղվելու, դատարկ ելլելու վախովը սիրտս կը տրոփեր, ու կ'ապրեի բոլոր սովյալներուն կյանքը, կուլայի անոնց արյուն արցունքը:

✱

Դեռ այս կոիվը դադրած չէր սակայն, բայց հուսահատությունը տակավ կ'անհետանար սառնամանիքներուն հետ: Նոր հունձքերուն հույսովը կ'օրորվեր անոթի գյուղացին, և հոգնություն կ'առներ իր տխեղձ անդամները, տաքցնելով արևուն ջերմիկ ճառագայթին տակ: Եվ ահա նոր սովին արհավիրքը կ'սկսեր տիրել ամեն կողմ: Այլ անոթի մարդոց պոռչտուքը չէր որ բարեկեցիկ դասուն դեմ լուտանք կ'արձակեր: Մարդոց անիրավության գաղափարը պզտիկցած, անհետացած էր երկինքին անարդարության հանդեպ որ իր անձրևի կաթիլը կը գլանար անոր դաշտերուն, որոնք կը ճաթեին, կը ճեղքրտվեին, կը ցամքեին այրելով, խամրելով, կոնծելով բոլոր արմտինքը: Արտերուն մեջ ցորենին ծիլերը խանձած, մրկած հողին կը փակչեին. կապուտիկը միայն, սովի ծաղիկը, իր աչքերը խոշոր խոշոր կը բանար ասդին անդին, ցոլացնելով անայլայլ բիւր պայծառ անգութ երկինքին: Նշենին, թթենին, կեռասենին մերկ ու չոր կմախքներ կ'երկնցնեին օդին մեջ ընդհանուր սուգին սևերուն փաթթված:

Չիմակ հարուստն ալ, աղքատն ալ, մեծն ալ, պզտիկն ալ, ամեն ազգե, ամեն կրոնե մարդիկ գլուխնին կը դնեին արհավիրքին սպառնալիքին տակ. ցավի ընդհանուր դաշնակցությունը կը կազմվեր գերագույն գթության դիմելու կամ անոր դեմ բողոքելու համար: Եվ գիշերը երբ ստվերները կ'իջնեին, և ահը կը սավառներ մթնոլորտին մեջ, ահա կ'սկսեին հնչել եկեղեցիներուն զանգակները, հույնինը, հռովմեականինը, բողոքականինը, լուսավորչականինը, մեկիկ մեկիկ, ծանր, թախծական, մեռելական զանգյունով մը որ կուլար, կը հեծեր, կը թախանձեր, հետո կը բողոքեր և իրարու կը խառնվեր, մեկ բերան՝ իբրև թշվառ ժողովրդի մը հեծեծանքը, երկար, անհասնում շունչով մը կը պոռթկար, կը գոռար, կ'սպառնար, ու հոգնած, դադրած կանգ կ'առներ հանկարծ ու մարած կ'իյնար: Այն ատեն ժողովուրդը սև քողերով ծածկված կամաց կամաց մատուռներուն, տաճարներուն դուռներեն ներս կը սպրդեր, սյուններուն տակ կը կծկտեր մութին մեջ, և հսկումի աղոթքը, «Տեր, ողորմյա՛» կ'աղաղակեր բոլոր ուժովը՝ արթնցնելու համար գերագույն գթությունը:

Բայց երկինք միշտ պարզ, անողորբելի կը մնար միշտ: Այնքան աչքեր հորիզոնին վրա ուղղված՝ չէին կրնար իրենց աղիողորմ արցունքներովը ողորմության ցողի կաթիլ մը խլել անոր առատաբուխ աղբյուրներեն:

Հին մարդիկը, պատավ մամիկները կը պատմեին սակայն թե այսպես պատահած էր մինչև Ծաղկագարդի կիրակին, և Քրիստոսի Երուսաղեմ մտած օրն էր որ ողորմությունը պիտի իջներ քաղաքին վրա: Իսկ մենք կը մտածեինք թե Չատկի տոնը մահվան նախատոնակը պիտի ըլլար այդ թշվառ ժողովրդին:

Այն առտու կանուխ, շատ կանուխ եկեղեցի վագեցի, առանց կոչնակի հրավերին սպասելու, բոլոր գիշեր չէր քնացեր, շաբաթներն ի վեր սպասումի անհամբերությունս տենդի փոխվեր էր. սրտիս մեջ հրաշքի մը ըզմանքը, մտքիս մեջ անոր ժխտումը, կը տագնապեին զիս: Ծաղկագարդի տոնին համար եկեղեցին բացառիկ շքեղությամբ զարդարված էր, ու այնպես կերպարանափոխված՝ որ կարծես առաջին անգամ կը տեսնեի զայն: Նայվածքս կը թափառեր տաճարին թափուր ընդարձակության վրա, խորանին խորը կ'երթար, ուր կը գուշակվեր ստվերներու թանձրությունը, տեսիլքի մը պես տարտամ մթնշաղ լույսին մեջ, որ նոր կը ճեղքվեր, սյուներուն կամարներուն ճակատները հետզհետե դուրս նետելով գմբեթներուն խորունկ շուքին մեջեն: Մոլոշագույն պայծառություն մը սկսավ իջնել բարձր պատուհաններուն վերևեն, և հետզհետե վարդագույն երանգով մը ճշդվեցավ ապակիներուն վրա ցուլանալով, մինչ փոշիի շամանդաղներուն հեղեղը կը հոսեր չորս կողմեն ներս: Եվ զանգակը հնչեց բարձրագոյն ու լուրջ. բոլոր եկեղեցիին սուրբերուն պատկերներուն վրայեն սարսուռ մը անցավ կարծես: Մոմերու փոքրիկ պսպղուն աստղերը սկսան ծածկել խորանին ստվերները. վայրկյան մը ետքը տաճարը խարույկի մը պես կը վառեր կերոններուն, բյուրեղե ձեղնաշահերուն լուսացնցուղ շողերովը: Հինավուրց վանդակորմեն ներս, դասին մեջ լեցվեցավ դպիրներու պարը և բոցերը խառնվեցան երգեցողություններուն:

Բագնությունը վայրկյանն վայրկյան կ'ավելնար եկեղեցիին մեջ: Սեղանին վրա սուրբ խորհուրդը կ'սկսեր, տիրացուները իրենց սերովքեի սուր միամիտ ձայնովը կը գեղգեղեին, ու կը հնչեին ծնծղաները: Չերմոցի ճերմակ ծաղիկներու խուրձերը, որոնք ձյուն ժանյակի սարսուռով մը կը զարդարեին խարանը, կը ծավալեին իրենց նուրբ բուրումը, և ամեն բան ճերմակ կ'երևար, թեթև, թափանցիկ, լույսին սարսուռը կարծես թրթռալով մասունքներուն, խաչերուն

ուսկիին վրա: Բուրվառներուն շղթային արծաթի հնչյունը, որոնք կ'իջնեին ու կ'ելլեին, և խունկի ծուխը, որ կը բարձրանար երագոտ հավատքի մը պես կամարներեն վեր, իր հետ ամբառնալով ամեն տառապող հոգիները այդ վշտաբեկ մարդոց, որոնք խորին մտամփոփումի մը մեջ ոտքի վրա կը կենային: Ոչ ոք շունչ կ'առներ: Կը հնչեր միայն քահանային խորհրդավոր ձայնը սեղանին վրայեն. իր շուրջը լույսերու ծփանքը ցուքեր կը վառեր սկիհներու, աշտանակներու քարերուն վրա. ամեն տեղ ճառագայթներ, ճաճանչներ, ձայներ կ'արթննային, կրոնքի, սիրո ցայտում մը, որ կարծես ճառագայթումն էր միակ լույսի մը: Իսկույն դասուն վանդակորմը բացվեցավ, և ալիք մը դուրս ելավ. բոցերու բոլորակ շղթա մը կազմեցավ տաճարին մեջտեղը, և ժողովուրդը ետ ետ քաշվեցավ: Երուսաղեմի մանուկներն էին, սուրբ թափորը, ձիթենիի ճյուղեր ծածանելով օդին մեջ իրենց բյուրեղյա ձայնին հետ. «Օվսաննա՛, Օվսաննա՛»:

Դուրսը գանգակներու դողանջը կը հնչեր լայն, անհուն շունչով մը, որ ներս կուգար տաճարին բաց դուռնեն. ամենուն աչքը այն կողմը հառած էր. Քրիստոս ներս պիտի մտներ...

Հանկարծ որոտումին ձայնը գոռաց. ալեւույան նվազեցավ, նվազեցա՛վ. դող մը անցավ ամենուն վրայեն և այն անհուն խաղաղության մեջ, որ սկիզբը կամ վախճանը պիտի ըլլար մեծ պատուհասին, անձրևին շշուկը լավեցավ դուրսեն:

Բոլոր ժողովուրդը մեկ ձայն, մեկ հոգի ծունգի վրա ինկավ, և «մեղա»-ի աղաղակներով եկեղեցիին կամարները թնդացին: